

שורש החורבן ותיקונו

1. מה מטרת התענית ?

חיי אדם הלכות תשעה באב' כלל קלג' סי' תקס"ב - יש ימים שכל ישראל מתענים בהם מפני הצרות שאירעו בהם כדי לעורר הלבבות לפקח על דרכי התשובה ויהיה זה זכרון למעשינו הרעים ומעשי אבותינו שהיו כמעשינו עתה עד שגרם להם ולנו אותן הצרות שבזכרון הדברים אלו נשוב להיטיב שנאמר והתודו את עונם ואת עון אבותם. (רמב"ם תענית, ה, א') ולכן חייב כל איש לשום אל לבו באותן הימים ולפשפש במעשיו ולשוב בהן כי אין העיקר התענית כמ"ש באנשי נינוה וירא ה' את מעשיהם ואמרו רז"ל וירא את שקם ואת תעניתם לא נאמר אלא את מעשיהם ואין התענית אלא הכנה לתשובה לכן אותן אנשים שכשמתענים הולכים בטיול ובדברים בטלים תפשו הטפל והניחו העיקר ומ"מ אין לפטור א"ע בתשובה לבד כי ימים אלו הם מ"ע מדברי הנביאים להתענות בהם וכבר קבלו כל ישראל ונהגו כן בכל העולם.

2. מה הם גורמי החורבן שעלינו לתקן ?

א. יומא ט': -מקדש ראשון מפני מה חרב מפני ג' דברים שהיו בו ע"ז וגלוי עריות ושפיכות דמים.... אבל מקדש שני שהיו עוסקין בתורה ובמצות וגמילות חסדים מפני מה חרב מפני שהיתה בו שנאת חנם ללמדך ששקולה שנאת חנם כנגד שלש עבירות ע"ז גלוי עריות ושפיכות דמים. (התיקון לשינאת חנם, אורות הקודש ג, עמ' שכד' - ואם נחרבנו, ונחרב העולם עמנו, על ידי שנאת חנם, נשוב להבנות, והעולם עמנו יבנה, על ידי אהבת חנם)

ב. ב"מ, פה. - אמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב {ירמיה ט-יא} מי האיש החכם ויבן את זאת ואשר דבר פי ה' אליו ויגידה על מה אבדה הארץ. דבר זה אמרו חכמים ולא פירשוהו אמרו נביאים ולא פירשוהו עד שפירשו הקב"ה בעצמו שנאמר {ירמיה ט-יב} ויאמר יהוה--על-עצבם את-תורתך, אֲשֶׁר נָתַתִּי לְפָנֶיהֶם; וְלֹא-שָׁמְעוּ בְקוֹלִי, וְלֹא-הִלְכוּ בָּהּ. אמר רב יהודה אמר רב שלא ברכו בתורה תחילה

ג. שלא ברכו בתורה תחילה- וכתב הר"ן בנדרים [פא א] ד"ה דבר בשם רבינו יונה, שהגמרא דורשת שעל כרחך "על עזבם את תורתך" אינו כפשוטו, שעזבו את התורה ולא עסקו בה, שאם כן למה לא ידעו החכמים והנביאים מה היא סיבת החורבן, והרי דבר גלוי הוא (וגם ראו כִּי כָלֵם מְנַאֲפִים עֲצָרַת בְּגָדִים וגו', שָׁמְעוּ דְּבַר-יְהוָה, קִצְצִי סֵדֶם; הֲאֵזִינוּ תוֹרַת אֱלֹהֵינוּ, עִם עֲמֻנָּה). אלא, ודאי היו עוסקין בתורה תמיד, ולכן היו החכמים והנביאים תמהים על מה אבדה הארץ, עד שפירשו הקדוש ברוך הוא בעצמו, שהוא יודע מעמקי הלב שלא היו מברכים בתורה תחילה. כלומר, שלא היתה התורה חשובה בעיניהם כל כך שיהא ראוי לברך עליה, לפי שלא היו עוסקים בה לשמה. ומתוך כך היו מזלזלים בברכתה. והיינו "לא הלכו בה" שכתוב בסוף הפסוק, כלומר שלא עסקו בכוונתה ולשמה. ומסיים הר"ן "אלו דברי החסיד והם נאים ראויין למי שאמרם".

ד. מהר"ל (הקדמה לתפארת ישראל) שלא ברכו בתורה תחילה - אין פירוש הברכה הדיבור בפה בלבד, דוודאי הדיבור בפה היו מברכים. אבל הכוונה על הברכה בעצמה, היא האהבה הגמורה והדבקות אל השם יתברך, לאהוב השם יתברך במה שנתן תורה.....ולפיכך אם היו מברכין על התורה תחילה לומר "ברוך נותן תורה לישראל", והיה אהבה אל הש"י במה שנתן תורה לישראל, כי זה עניין הברכה על התורה, שהוא יתברך מבורך על זה, ואוהב השי"ת בשביל הטוב שנתן לו התורה, ואז היה זה סיבה גם כן שתהיה התורה מתקיימת בישראל, שהיה השי"ת נותן בלבם לשמור ולעשות ולקיים, אף אם היו עוברים לפעמים מצווה אחת, היו חוזרים מיד לשמור ולעשות ולקיים, וזה היה מן השי"ת אשר הוא סיבה לתורה והוא גם כן סיבה שלא תתבטל. דומה לזה, כאשר הגיע נזק אל ענף היוצא מן האילן, אז העיקר שממנו יצא חוזר וגודל גידולו מן השורש, אשר היה סיבה לגידול שלו שיצא, ובלא השורש אין קיום לאילן כלל. (מהר"ל נתיב התורה, ז') - כי דבר זה מה שלא ברכו בתורה תחילה, התחלת הסרת התורה מישראל...וזה היה התחלת הסרה והתחלת הסרה גורם הסרה אחרת עד שהוסרה התורה לגמרי.

ה. חיוב ברכת התורה (שיוע או'ח, מז, א') - ברכת התורה צריך ליזהר בה מאד : (משנה ברורה מז ב) - הקב"ה הבוחן לבבות ידע כי אע"פ שהיו עוסקין בתורה לא היו עוסקין לשם לימוד התורה אלא כמו שלומדין שאר חכמות ולכן לא ברכו בה"ת שלא היתה התורה חשובה בעיניהם ולכן לא הגינה (כי לא הביאה למעשה)

3.הבחנה בין עובד אלקים למי שלא עבדו (חגיגה ט): - א"ל בר הי הי להלל מאי דכתיב {מלאכי ג-יח} ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלהים לאשר לא עבדו, **היינו צדיק היינו עובד אלהים היינו רשע היינו אשר לא עבדו א"ל עבדו ולא עבדו תרוייהו צדיקי גמורי נינהו ואינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחד א"ל ומשום חד זימנא קרי ליה לא עבדו א"ל אין צא ולמד משוק של חמרין עשרה פרסי בזוזא חד עשר פרסי בתרי זוזי*

* כתב בספר ענף יוסף בשם הקדמת קהלת יעקב בביאור הענין, כי מהלך אדם ביום עשר פרסאות, וזה דרך כל החמרין הנשכרין. ואילו הנשכר לאחד עשר פרסאות הרי הוא עושה יותר מכפי כחו ורגילותו, ועל כן שכרו כפול. וכן השונה פרקו מאה פעמים כך היה דרכם, ומחויב בזה לבל יתחייב בנפשו בשוכחו דבר ממשנתו. אבל המוסיף יותר מכפי רגילותו, מורה על אהבת התורה, ודומה למה שאמר עוד בן הי הי : לפום צערא אגרא.

** ראשי התיבות של עובד אלהים לאשר [לא עבדו], עולה בגימטריא מאה ואחד, ואילו ראשי התיבות של לא עבדו, עולה מאה, מהרש"א.